

Üretken işçilerin oranındaki düşüşe, başka tür çalışma biçimlerinin çoğalması eşlik etmiştir. Özellikle kadınlar fiili olarak kolla yapılan işlerden (özellikle tekstil ve konfeksiyon sektörlerinde), beyaz yakalı büro işlerine ve kamu sektöründeki kol işlerine aktarılmışlardır.⁴⁰ Ancak bu, onların artık işçi sınıfının bir parçasını oluşturmadıkları anlamına gelmez. Üretim araçlarıyla ilişkilerini temel alırsak, hâlâ düzenli olarak emek-güçlerini satmaya zorundadırlar. Yaptıkları iş üzerindeki fiili denetimleri ya çok azdır ya da hiç yoktur. Çok düşük ücret alırlar. Bu açıdan stenolar, kasiyer kadınlar ya da okul temizlikçileri, elleri nasır bağlamış erkek teknisyenler ya da madenciler kadar proletaryanın bir parçasını oluşturur.

Yeni orta sınıfın doğası

Yukarıdaki bölümden çıkan sonuç, proletaryanın geniş anlamda ücretli işçiler kitlesiyle özdeşleştirilmesi gerektiğidir. Dolayısıyla, bu yüzyılda işçi sınıfının büyüklüğünde bir gerileme değil, hatırı sayılır bir genişleme olmuştur (bkz. Tablo VI).

Tablo VI⁴¹

Toplam aktif nüfus içinde ücretliler (işsizler dahil) oranı (%)

	1930'lar	1974
Belçika	65,2 (1930)	83,7
Kanada	66,7 (1941)	89,2
Fransa	57,2 (1936)	81,3
Almanya	69,7 (1939)	84,5 (B. Almanya)
İtalya	51,6 (1936)	72,6
Japonya	41,0 (1936)	69,1
İsveç	70,1 (1940)	91,0
İngiltere	88,1 (1931)	92,3
ABD	78,2 (1939)	91,5

Buradan hareketle, bütün beyaz yakalı çalışanların işçi sınıfının üyeleri oldukları sonucunu çıkartabilir miyiz? Ne yazık ki hayır. Bunun temel nedeni, daha önce vurguladığım gibi, beyaz yakalıların çok heterojen bir kategori oluşturmalarıdır. Kazançlarındaki farklılıklar bunun göstergelerinden biridir. Tablo IV'te görüldüğü gibi,

1978'de üst düzey erkek profesyoneller, menejerler ve idareciler bütün meslek kategorilerindeki ortalama gelirden iki kattan daha fazla, kadın büro çalışanları ise ortalama gelirden %70 daha az kazanıyorlardı. Beyaz yakalı işlerdeki cinsel dağılım da öğreticidir. Tablo VII, İngiltere'de kadınların alt kademe kamu hizmetlerinde yoğunlaştıklarını, ve genel olarak kamu hizmeti hiyerarşisinde üst basamaklara doğru ilerledikçe erkeklerin sayısının arttığını gösterir.

Tablo VII⁴²

Çeşitli memur kademelerinde kadınların oranı (%), 1975

Kademe	Oran
Genel Sekreter	4,8
Genel Müdür	3,0
Genel Müdür Yardımcısı	7,7
Kıdemli Müdür	8,2
Üst Düzey Müdür (A)	27,7
Üst Düzey Müdür	14,4
Stajyer Yönetici	31,3
Bölüm Müdürü	31,7
Büro Şefi	61,0
Büro Şef Yardımcısı	79,8
Üst Düzey Araştırmacı	7,5
Araştırmacı	17,8
Araştırma yardımcısı	31,3
Tüm kademeler	42,2

Bu tür olgulara bakan bazı marksistler, üst kademe beyaz yakalı çalışanların işçi sınıfından ayrı bir sınıfsal konumda olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu iddiaya geçerlilik kazandırmaya yönelik en önemli iki çalışma Amerikalı marksistler tarafından yapılmıştır. Barbara ve John Ehrenreich'in 'Profesyonel-Menejer Sınıfı' çözümlemeleri, 1970'li yıllarda Radical America dergisinin sayfalarında ciddi bir tartışmaya yol açmıştır.⁴³ Erik Olin Wright'ın Poulantzas eleştirisi ve ona eşlik eden 'çelişkili sınıfsal konumlar' teorisi, ileride göreceğimiz gibi, daha da büyük bir önem taşımaktadır.⁴⁴

Ehrenreich'lar bir Profesyonel-Menejer Sınıfı'nın (PMS) varlığını öne sürmüşlerdir; bu sınıf, "üretim araçlarına sahip olmayan, toplumsal işbölümündeki başlıca işlevleri genel anlamda kapitalist kül-

türün ve kapitalist sınıf ilişkilerinin yeniden üretilmesi olarak tanımlanabilecek aylıklı kafa işçilerinden” oluşuyordu.⁴⁵ Ehrenreich’lar, PMS’nin Amerika’da toplam işgücünün %20-25’ini oluşturduğunu hesaplamışlardır.⁴⁶

Ehrenreich’lar, PMS’nin Harry Braverman’ın saptadığı sürecin (kol emeğinin vasıfsızlaşması, bilimsel yönetimin uygulamaya sokulması ve tekelci sermayenin ekonomik egemenliği ele geçişi) bir parçası olarak ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir. Bu sürecin sonucu olarak ABD’de 1890 ile 1920 yılları arasında işçi sınıfının dönüşümü “üretim sürecinin yeni baştan örgütlenmesini, dev kurumların ortaya çıkışını ve metaların işçi sınıfının yaşamına nüfuz edişini beraberinde getiriyordu.”⁴⁷ Bu değişiklikler “kapitalist sınıf ilişkilerinin yeniden üretilmesinde uzmanlaşan bir sınıf ortaya çıkarmıştır ki bu sınıf kapitalist sınıf açısından bir gerekliliktir.”⁴⁸ “PMS...sermaye tarafından istihdam edilmekte ve yönetip denetlediği emek üzerinde (onu doğrudan çalıştırıyor olmamakla birlikte) bir otoriteye sahip olmaktadır.”⁴⁹

Bu çözümleme bazı açılardan doğru bir yoldayken (özellikle aktarılan son cümledeki gibi), Ehrenreich’ların genel PMS anlayışıyla geçerliliğini yitiriyordu. Ehrenreich’ların temel hatası, PMS’yi işlevine (yani, “kapitalist kültürün ve kapitalist sınıf ilişkilerinin yeniden üretimi”ne) göre tanımlamalarıydı. Al Szymanski’nin sözleriyle: “Bir sınıf, işlevinin sınıf ilişkilerini yeniden üretmek olup olmamasına göre tanımlanabilirse, emekleri üretken olmadığı için banka ve sigorta işçileri, ve emekleri kapitalistlerin dünya çapında bir imparatorluk kurmalarına olanak tanıdığı için, yani *ekonomik* işlevleri kapitalist sınıf ilişkilerini yeniden üretmek olduğu için, cephane fabrikalarında çalışan işçileri de işçi sınıfından saymamak gerekir.”⁵⁰ Gerçekten de, bir adım daha atılıp, her ücretli işçinin sermaye açısından bir işlevi olduğu, aksi takdirde istihdam edilmeyeceği söylenebilir.

Ehrenreich’ların çözümlemesini yüzeysel bir bakışta cazip kılan özellik, PMS’nin sözde toplumsal denetim işlevi üzerinde yoğunlaşmalarıydı. PMS üyelerinin işçiler karşısındaki gücü, menajerler olarak işyeri çerçevesinde değil de, örneğin sosyal hizmetlerin tüketicileri olan işçilere karşı varolabilir. Ehrenreich’lara göre: “Profesyonel-müşteri ilişkileri...işçi sınıfı ile PMS arasındaki ilişkinin biçimlenmesinde önem taşır.”⁵¹ Örneğin, akla hemen bir sosyal görevli ile müşterileri arasındaki, sosyal görevlinin, diyelim ‘uygun ol-

mayan’ anne babalardan çocuklarını alma hakkı gibi, kesinlikle büyük bir güç kullandığı ilişki gelmektedir.

Ehrenreich’ların ‘profesyonell ile müşteri ilişkileri’ni bir kişinin sınıfsal konumunu tanımlayan özellik olarak görme çağrısını reddetmeliyiz. Sosyal görevli ile müşteri arasındaki ilişki, işçileri işleri yüzünden diğer işçilerle çatışmaya sürükleyen çok daha genel bir durumun örneğidir. Sosyal görevliler popüler olmayan bir gruptur, ama bir de otobüs şoförlerini düşünün.⁵² Tarifeleri yüzünden yolcularıyla durmadan kavgaya çıkmakta, yolcular da soğukta ve yağmurda beklemek zorunda kaldıkları için çoğu zaman haklı olarak öfkelenmektedirler. Otobüs şoförleri, sosyal görevliler gibi, hizmetlerini tüketen kişilerin çok zaman fiziksel saldırısına uğramaktadırlar. Ancak hiçbir sosyalist, bu duruma bakarak, otobüs şoförlerinin işçi sınıfının bir parçasını oluşturmadığı sonucuna varamaz. Sosyalistler sorumluluğu haklı ve açık bir biçimde ait olduğu yerde, şoförleri daha sıkı tarifelerle çalışmaya zorlayan yöneticilerde bulacaklardır.

Bu nokta önemlidir, çünkü ileri kapitalist toplumlardaki genel eğilim, toplam işgücü içinde üretken emekçilerin oranının düşmesi, buna bağlı olarak hizmet sağlayan işçilerin (aslen de başka işçilere hizmet sağlayan işçilerin) oranının yükselmesi yönündedir. Hizmet işçileri müşterilerle yüz yüze ilişki içindedirler, üretken işçiler ise maddi mallar üretmeleri nedeniyle böylesi bir ilişki içine girmezler. Bu hizmetler (işveren ister devlet, isterse özel bir firma olsun) kapitalist bir bağlamda üretildiği için, işçilerle tüketiciler arasında bitmek bilmeyen çatışmalar çıkabilir. Buna iyi bir örnek İngiltere’de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın (DHSS) işçileridir. Hükümetin kitlesel işsizliği arttıran, sosyal hizmetleri kısıtlayan politikaları DHSS işçilerini sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlananlarla sürekli bir çatışmaya itmektedir. Oysa, DHSS çalışanları son derece kötü koşullarda büyük baskı altında çalışmak zorundadırlar ve beyaz yakalı işçilerin en militan gruplarından biridirler.

Bu savın arkasında genel bir teorik bakış vardır. Marks’ın sınıf tanımı, insanların üretim ilişkileri içindeki konumuna dayanır. İnsanların üretim araçlarıyla ilişkileri sınıf yapısındaki yerlerini belirler. Demek ki bizim çözümlememiz de insanların çalışırken içinde bulundukları toplumsal ilişki üzerinde odaklaşmalıdır. Gelir, tüketicilerle ilişkiler ve ‘işlev’ gibi unsurlar, sınıfsal konumun olsa olsa eksik göstergelerini oluştururlar.

Yukarıda, Marks’a göre sınıfsal sömürünün her özgül biçimi-

nin üretim araçlarının dağılımına bağlı olduğunu görmüştük. Egemen sınıf, üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutmasıyla tanımlanır. Bu noktada 'mülkiyet' sözcüğüyle hukuksal ünvandan ziyade *fiili sahipliğin* kastedildiğini vurgulamak da önemlidir. Başka bir deyişle, egemen sınıf üretim araçlarını fiilen denetliyorsa, bunlara yasal olarak sahip olması gerekmez.⁵³ 'Menejerler devrimi'nin (bugün çok sayıda büyük firmanın maaşlı menejerlerin denetiminde olması) ve devlet kapitalizminin sınıfsal doğasının anlaşılması açısından, bu noktanın kavranması önemlidir. Dahası, fiili mülk sahipliği kendi başına bir amaç değildir; bunun yararı, başkalarının emeği üzerinde söz sahibi olunmasına olanak tanımasıdır. Kapitalistlerin fiilen üretim araçlarına sahip olmaları ve işçilerin fiilen üretim araçlarından yoksun kalmaları işçileri kapitalistler için artı-emek harcamaya zorlar.

Oldukça basmakalıp bu sözlerden çıkan sonuç, kişinin yaşamını emek-gücünü satarak kazanmasının onun işçi haline gelmesine yeterli olmadığıdır. (Proletaryanın üyesi olmak için ücretli emek şarttır, ama yeterli değildir). Devlet Kömür İşletmeleri'nin genel müdürü Ian McGregor büyük madenciler grevi sırasında Kömür İşletmeleri'nin sahibi değildi. Miktarı muazzam da olsa, aylık maaş alıyordu. Buna rağmen, McGregor'un işçi sınıfından çok, kapitalist sınıfın bir parçası sayılması gerekmez mi?

Erik Olin Wright şöyle bir önerimde bulunur: "İşçiler basitçe ücretli işçiler olarak tanımlanamaz; üretim içinde başkalarının emeğini denetlemeyen ve iş sürecinde kendi emeklerinin kullanımını denetleyemeyen ücretli işçiler olarak tanımlanabilirler."⁵⁴ Wright, sermayenin üretim araçlarına fiilen sahip olması olgusunu incelediğimizde, "*bazı konumların sınıf ilişkileri içinde nesnel olarak çelişkili bir yer tuttuklarını*"⁵⁵ görmemiz gerektiğini savunur. Bu konumlarda bulunanlar farklı sınıfların özelliklerini taşırlar ve bu yüzden farklı yönlerle çekilirler.

Wright, "emek-sermaye ilişkisini oluşturan üç temel süreç" saptar: "...üretimin fiziksel araçlarının denetimi, emek-gücünün denetimi, yatırımların ve kaynak dağılımının denetimi... Bu üç süreç... birbirleriyle her zaman tam tamına çakışmazlar. Sınıf ilişkileri içindeki çelişkili ilişkileri belirleyen, sınıf ilişkilerinin boyutlarındaki bu çakışmazlıktır."⁵⁶

Wright'ın tanımladığı en önemli iki 'çelişkili sınıf konumu' şunlardır:

1) Menejerler ile müfettişler burjuvazi ile proletarya arasında çelişkili bir konumda yer alırlar;

2) doğrudan emek-süreçleri üzerinde görece yüksek derecede denetim sağlayabilen yarı-özerk çalışan kategorileri, işçi sınıfı ile küçük burjuvazi arasında çelişkili bir konumda yer alırlar.⁵⁷

Birinci grubu oluşturan menejerler ile müfettişler, yatırımlar ve kaynak dağılımı, fiziksel üretim araçları ve emek-gücü üzerinde değişik derecelerde denetime sahiptirler. Bu grubun bir ucundaki üst düzey menejerler yatırımları ve kaynak dağılımını kısmen, emek-gücünü ve fiziksel üretim araçlarını tamamen denetlerler ve bu nitelikleriyle fiilen burjuvazinin bir parçası sayılmaları gerekirken, öbür uçta yer alan ustabaşılar ve bölüm şefleri emek-gücünü ancak sınırlı bir derecede denetleyebilirler.

Öte yandan, yarı-özerk çalışanların gerek yatırımlar ve kaynak dağılımı, gerekse fiziksel üretim araçları üzerinde ya çok az denetimleri vardır ya da hiç yoktur. Bununla birlikte,

yarı-özerk çalışanlar sermayenin kendini genişletmesi uğruna çalışıyor olmakla birlikte ve yasal açıdan serbest meslek sahibi statüsünü kaybetmiş olmalarına rağmen, yine de kapitalist üretim tarzı içinde küçük burjuva üretim ilişkileri adacıklarında yer alıyor olarak görülebilirler. Doğrudan çalışma ortamlarında, bağımsız zanaatkârlara özgü bir çalışma sürecini halen muhafaza ederlerken sermaye tarafından ücretli işçiler olarak kullanılmaktadırlar. Nasıl çalıştıkları hakkında söz sahibidirler ve en azından ne ürettikleri konusunda belirli bir denetime sahiptirler. Bunun iyi bir örneği, bir laboratuvarındaki araştırmacı ya da seçkin bir üniversitedeki profesördür.⁵⁸

Wright, çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanların görece küçük bir grup olduğunu vurgular:

Beyaz yakalı işçilerin, özellikle büro işçileri ile sekreterlerin büyük çoğunluğunun yapılan iş üzerinde - olsa olsa - anlamsız ölçüde az bir özerkliğe sahip oldukları ve bu yüzden işçi sınıfı içinde değerlendirilmeleri gerektiği kesin ol-

sa gerektir.⁵⁹

Wright'ın yaklaşımı çağdaş kapitalizmin sınıfsal yapısını anlamak açısından çok verimlidir, çünkü hem bu yapının karmaşıklığını kabul etmekte, hem de çözümlemesini kişilerin üretim araçlarıyla ilişkisine dayandırmaktadır. Bununla birlikte, çelişkili sınıfsal konumlar teorisinin belli zayıflıkları da vardır.

Birincisi, Wright'ın çözümlemesi emek ile özel sermaye arasındaki ilişki üzerinde odaklaşmıştır. Wright çözümlemesini devlet aygıtını kapsayacak şekilde genişletmeye çalışır, ancak bunu, devlet görevlilerinin sınıfsal konumunu hizmet ettikleri sınıfsal çıkarlardan türetmeye çalışarak yapar:

Doğrudan üretim ilişkileriyle belirlenmeyen toplumsal yapıdaki çeşitli mevkilerin sınıfsal konumu... onların, toplumsal üretim ilişkileri içerisinde tanımlanan temel sınıf çıkarlarıyla olan ilişkisiyle belirlenir.⁶⁰

Bu yaklaşım, PMS'nin sınıfsal konumunu sermaye karşısındaki sözde toplumsal işlevine göre tanımlamaya çalışan Ehrenreich'ların yaklaşımına çok yakındır. Her iki yaklaşım da Marks'ın toplumsal sınıfları tanımlayan özellik olarak kabul ettiği, işyerinde fiilen varolan güç ilişkileri çözümlemesinden uzaklaşmaktadır. İşin doğrusu, çağdaş kapitalizmdeki bürokratik örgütlenmeler, ister devletin ister özel kişilerin denetiminde olsunlar, ortak bir yapıya sahiptirler; üst düzey idareciler ve menejerler politikayı belirler ve orta düzey menejerler ile idareciler bu politikaları uygulama alanına aktarırlarken, sıradan işçiler kitlesi ise (hem kol işçileri, hem beyaz yakalıları) ilk iki grubun denetimine bağlıdır. Çelişkili sınıf konumlarına yol açan işte bu yapıdır. Wright'ın devlet memurları ile ilgili görüşleri sermayenin çıkarlarına hizmet etse bile sermayenin zıttı olarak görülen devlete karşı olumsuz bir yaklaşımı yansıtır. Bu, çağdaş marksistler arasında yaygın bir yaklaşımdır.⁶¹

Bu zayıflık Wright'ın çözümlemesinin başka bir özelliği ile bağlantılıdır: Wright'ın çözümlemesi, sınıfsal yapıyı yaratan ve ayakta tutan tarihsel dönüşümler sorununu gündeme getirmeden, çağdaş kapitalizmin 'sınıf haritası'nı çizmeye çalışan, aslen biçimsel ve durağan bir çözümlemedir. Buna karşılık, PMS'nin ortaya çıkışını teknelci sermayenin gelişmesine ve bilimsel yönetim hareketinin yük-

selmesine bağlayan Ehrenreich'lar tarihsel açıdan çok daha somut bir yaklaşıma sahiptirler.

Bu sorunları aydınlığa kavuşturmak için, çelişkili sınıfsal konumlardaki insanların katıldığı üretim araçlarının denetimi sorunu-na daha yakından bakmak gerekir. Çelişkili sınıfsal konumlar teorisine karşı zaman zaman gündeme getirilen bir itiraz noktası, üretim sürecinde bir ölçüde denetim sahibi olmanın pek çok işçi grubunun tipik bir özelliğini oluşturduğudur. Emek ile sermaye arasında, Carter Goodrich'in deyişiyle, bir 'denetim cephesi' vardır ve bu cephe işyeri içinde sürekli değişmektedir. Bazı durumlarda işçiler doğrudan çalışma süreçleri üzerinde önemli ölçüde denetim uygulayabilme hakkını zorla elde edebilirler. Örneğin, geçen yüzyılın sonuna doğru vasıflı metal işçileri bunu sağlayabiliyorlardı; o kadar güçlüydüler ki, etraflarına tebeşirle bir daire çiziyor ve hiçbir ustabaşı ya da menejerin dairesinin içine girmesine izin vermiyorlardı. 1950 ve 1960'ların büyük ekonomik patlama yıllarında fabrikadaki sendika temsilcilerinin (shop stewards) üretimde üzerinde önemli ölçüde gayri-resmi bir denetim kurdıkları pek çok otomobil fabrikasında da geçerliydi bu durum. Bu tür işçileri 'çelişkili sınıfsal konumları' olan işçiler olarak mı tanımlayacağız?

Bu, besbelli ki saçma olur. Ondokuzuncu yüzyıl sonunda işçi aristokrasisini oluşturan bu vasıflı metal işçileri, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa devrimci hareketinin öncüsü olan işçilerdi. Bu örneğin çelişkili sınıfsal konumlar kavramını çürüten bir durum olmadığını anlamak için de denetim kavramını irdelememiz gerekir.

Kapitalist üretim tarzını, ondan önceki iki temel sınıflı toplum biçimini oluşturan kölelik ile feodalizmden ayıran özelliklerin birincisi, işçilerin özgür olması, yönetici sınıfın yasal mülkü olmamaları. ikincisi, üretim araçlarına sahip olmayıp emek-güçlerini düzenli olarak sermayeye satmak zorunda kalmaları; üçüncüsü, sermaye adına harcadıkları emeğin sermayenin sürekli denetim ve gözetimine bağlı kalmasıdır. Feodal köylü kendi iş sürecini denetlerken, toprak ağası ancak üretimden bir pay almak üzere müdahale ediyordu. Kapitalist ise ancak çalışma sürecini denetlemesi sayesinde işçinin artı-emeğine el koyabilmektedir.

Demek ki sermaye, üretim sürecinde, Carchedi'nin sözleriyle "ekonomik sömürü ve baskının sürdürülmesine denk düşen bir işlev, denetim ve gözetim işi dediğimiz bir işlev"⁶² yerine getirerek temel bir rol oynar. Emeğin sermayenin sürekli gözetimi ve dene-

tim altında harcanmasının taşıdığı kesin önem kapitalizmin tarihine bakıldığında görülebilir.

Kapitalist gelişmenin ilk aşamalarında kullanılan dışarıya iş verme sistemi iş sürecinin denetimini önemli ölçüde işçilere bırakıyordu; iş evde gerçekleşirken, kapitalist yalnızca borç para vermek, hammadde sağlamak ve bitmiş ürünü satın almak üzere müdahale ediyordu: "İşçilerin fabrikalarda toplanması dışarıya iş verme sisteminin doğal bir sonucuydu... bu sistemin başarısının, büyük ölçekli makineleşmenin getirdiği teknolojik üstünlükle pek bir ilişkisi yoktu. Fabrikanın esin kaynağı ve başarısının anahtarı, üretim sürecinin denetimini işçilerden alıp kapitalistlere vermesiydi; disiplin ve gözetim teknolojik üstünlükten bağımsız olarak maliyeti azaltabilirdi ve azaltıyordu."⁶³

Üretimin ölçeği ve sermayelerin hacmi görece küçük kaldığı sürece, kapitalistlerin, çalıştırdıkları görece az sayıdaki büro elemanları ve ustabaşların yardımıyla, gözetim ve denetim işini kendilerinin yürütmeleri olanaklıydı. Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesindeki muazzam artıştan sonra, kapitalistlerin gözetim ve denetimi kendilerinin üstlenmeleri artık olanaksızdır. Kapitalistler gözetim ve denetim işinin önemli bir bölümünü çalıştırdıkları kişilere havale etmek zorundadırlar.

Bugün kapitalist sınıf küçük bir çekirdek gruptan oluşur. İngiliz üst sınıflarıyla ilgili sosyolojik bir incelemenin yazarına göre: "1980'lerin tekelci sektörünün dış sınırları en büyük bin şirket ve onların ortaklarını kapsayacak derecede geniş tutulursa, direktörlerin, üst düzey müdürlerin ve belli başlı hissedarların sayısı aileleriyle birlikte 25.000-50.000 kişiye kadardır. Bu kaba bir tahmindir elbette, ama sermaye sınıfının çekirdeğinin nüfusun %0,1'inden daha azını oluşturduğu açıktır."⁶⁴ İngiltere'de 1982 Eylül'ünde işçilerin sayısı (işsizler hariç) 22,384,000'di.⁶⁵ Aradaki korkunç uçurum kolayca görülebilmektedir. İngiltere'de ve diğer ileri kapitalist ülkelerdeki kapitalist sınıf ancak bürokratik bir denetim hiyerarşisi yaratarak ayakta kalabilir.

Çelişkili sınıfsal konumlar bu hiyerarşi içinde ortaya çıkar. Orta düzey menejerler ve idareciler '*denetim ve gözetim işini yerine getirmeleri*' anlamında '*sermayenin işlevini görürler*'.⁶⁶ Bu konuya en fazla ışık tutan kişi ise bir marksist değil, sosyolog John Goldthorpe'tur. Goldthorpe, benim yeni orta sınıf dediğim katmanın üyelerinin, işverenleriyle 'mutlaka önemli ölçüde karşılıklı güvene da-

yalı' bir ilişki kurduklarını ileri sürer:

Bu kişiler, kendilerine tanınmış belirli bir otoriteyi kullanarak ya da uzman bilgi ve deneyimlerini uygulama alanına aktararak, işteki görev ve rollerini belirgin bir özerklik ve inisiyatifle yerine getirirler; işveren kuruluşla zorunlu olarak kurdukları güven ilişkisinin doğrudan sonucu olarak, kendilerine düzeyi ve ödülleri açısından ayrıcalıklı çalışma koşulları tanınır.⁶⁷

Bu güvenin kaynağı, menejer ve idarecilerin sermayenin işlevini yerine getirmelerindedir. Üstüne düşen rollerden bir kısmını çalıştırdığı kişilere havale etmek zorunda kalan egemen sınıf, bu kişilerin söz konusu yetkilerini kendi çıkarlarına hizmet eden bir tarzda kullanacaklarına güvenebilmek ihtiyacındadır ve bunu sağlayabilmek için çelişkili sınıfsal konumlarında yer alanlarla önemli mali ödüller sunar.

Çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanlar egemen sınıftan iki konuda açıkça farklıdır. Birincisi, söz konusu denetimin niteliğidir. Bazı yazarlar üretim araçlarının fiili sahipliğinin iki biçimini birbirinden ayırmışlardır. Bir yanda, 'dağıtıcı' yani 'stratejik' denetim, "kendi çıkarları ve tercihlerine göre kaynakları kullanma ya da onları geri çekme yetkisi"; öbür yanda, 'işletme denetimi', "dağıtılmış olan kaynakların günlük kullanımının denetimi".⁶⁸

Stratejik denetim Wright'ın yatırımlar ve kaynak dağılımı üzerindeki denetim kategorisine denk düşer. Bu, kapitalistlerin, ister hissedar ister çalışan (ya da - çok zaman olduğu gibi - her ikisi birden) olsunlar, ayrıcalığıdır. Yeni orta sınıf ise işletme denetimine katılmakta, stratejik denetimi uygulayanların öngördükleri çerçeve içinde kararlar almaktadır.

İkincisi, kişilerin bir yandan burjuvaziye, bir yandan da yeni orta sınıfa nasıl katıldıkları sorunu vardır. Kapitalistler "konumlarını bürokratik atama ve terfi süreçlerine değil, kendi güçlerine borçludurlar".⁶⁹ Miras aldıkları servet, burjuvazinin oluşumunda canalcı bir rol oynamayı sürdürmektedir. Bunun birinci nedeni, vârislerin hisse sahibi haline gelmeleri dolayısıyla stratejik denetimde doğrudan bir pay almaları, ikincisi de İngiltere'de özel okul/Oxford/Cambridge sistemi sayesinde üst düzey menejerlik mevkilerine ulaşmada ayrıcalık sahibi olmalarıdır.⁷⁰ Yeni orta sınıf ise, bireyler olarak bü-

rokratik meslek hiyerarşisinde üst düzeylere tırmanmadaki başarıları sayesinde kendilerine yukarıdan tanınan işletme denetimini uygulayabilir.

Bu, yeni orta sınıfı hem proletaryadan hem de burjuvaziden ayırır. Bazı işçi gruplarının üretim sürecinde zaman zaman kurabildikleri denetimin derecesi işçilerin kolektif örgütlenme güçlerini yansıtır. İşyeri temsilcilerinin 1950 ve 1960'lı yıllarda otomobil fabrikalarında çalışma koşullarında yapılan değişikliklerde resmen veto hakkına sahip olmaları ("mutuality"), işyeri örgütlenmesinin gücünü yansıtıyordu. Ancak, bu tür kazanımlar ekonomik koşullardaki değişiklikler ve işverenlerin saldırılarıyla her zaman önemli ölçüde geri alınabilir. Yeni müdür Michael Edwardes British Leyland otomobil fabrikalarında ilk olarak 'mutuality' sistemini ortadan kaldırdı. 1960'ların 'zengin işçileri' 1980'lerde Cowley otomobil fabrikasının 'köleleri'ne dönüştüler.

Şu ana kadar aslen 'sermayenin işlevini' yerine getiren menajerler ve idareciler üzerinde durdum. Ancak, aynı genel çözümleme, Erik Olin Wright'ın ele aldığı diğer kategori olan 'yarı-özerk çalışanlar'ı da kapsayabilir. Kendi iyi bildiğim bir örnek olarak üniversite öğretim üyelerini ele alalım. Burada, emek-güçlerini sürekli satarak geçinen bir ücretli işçiler grubu söz konusudur. Ancak, öğretim üyeleri işlerini yaparken sürekli gözetim ve denetim altında değillerdir. Derslerini nasıl verecekleri ve (biraz daha kısıtlı da olsa) ne öğrettikleri kendilerinin karar verdikleri konulardır. Bundan başka, boş zamanlarının uzun, ders saatlerinin kısa (bazı İngiliz üniversitelerinde haftada üç saat gibi) olması sayesinde kendi araştırmalarını yürütecek zamana fazlasıyla sahip olurlar.

Açık ki öğretim üyeleri her türlü kısıtlamadan (hükümetin yüksek öğretime uyguladığı mali kesintiler, yerlerinde kalabilmek için katlanmak zorunda kaldıkları ve daha sonra meslek hiyerarşisinin merdivenlerini tırmanmak için harcadıkları çabalardan gelen baskılar) kurtulmuş değillerdir. Bununla birlikte, ücretli işçilerle karşılaştırıldığında, öğretim üyeleri işyerinde müthiş bir özgürlük ortamından yararlanırlar. Hatta, dilerlerse, kendi sınıfsal konumlarına ilişkin marksist çözümlemeler kaleme alacak zamanı bile bulabilirler. Yarı-özerk çalışanlar 'sermayenin işlevi'ni yerine getirmezler, ama kapitalist gözetim ve denetimden görece kurtulmuşlardır.

Çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanların konumlarını sermayenin onlara tanıdığı inisyatiften almaları, bu kişilerin kazançları ile

sıradan beyaz yakalı işçilerle kol işçilerinin kazançları arasındaki büyük uçurumda yansımaktadır. Marks'a göre, üretken olmayan işçilerin sermaye tarafından sömürüldüklerini yukarıda görmüştük. Başka bir deyişle, meta üretimine katılmadıklarından bu artı-emek artı-değer biçimine bürünmese bile, üretken olmayan işçilerden belli bir artı-emek elde edilmektedir. Ancak, bu çözümleme yeni orta sınıf için geçerli değildir. Yeni orta sınıf üyelerinin gelir düzeyi, 'sermaye işlevi'ni yerine getirmeleri nedeniyle, onlardan artı-emek elde edilmediğini gösterecek ölçüde yüksektir genellikle. Hatta yeni orta sınıfa işçilerin sömürülmesinden bir pay düşüyor olması muhtemeldir. Bu da besbelli bu sınıfın sermayeye bağlılığını pekiştirecektir.

Wright bu fikri şöyle geliştirir:

Yetkinin menejerlere devredilmesi sermaye açısından bazı problemler, özellikle bu yetkinin sorumlu ve yaratıcı biçimlerinde kullanılmasını sağlama problemini yaratır. Menejerlerin baskıcı denetimler aracılığıyla şirketin bürokratik kurallarına uymasını sağlamak yetmez; menejerlerde sorumlu davranma isteği uyandırmak da önemlidir. Gelir, derceli bir rüşvet yapısı olarak, bu tür davranışları güdülendiren dürtüler yaratmakta temel bir unsurdur... Menejerlerin gelirlerinin emek-gücünün değerinin yeniden üretilmesi maliyetinin üstünde bir düzeyde saptanması, onların sınıf ilişkileri içindeki çelişkili konumlarını yansıtan bir unsur içerir.

Wright kendi araştırmasında, yeniden dağıtılan artı-değerin erkek menejerlerin gelirinin %20'sine vardığı sonucunu çıkarır.⁷²

Yeni orta sınıfın özgül konumu, sadece maaşlarının yüksekliğinde değil, aynı zamanda gelirlerinin yaşam boyunca çizdiği grafikte de ifadesini bulmaktadır.⁷³ Tablo VIII'de farklı yaşlardaki erkek kol işçileri, sıradan beyaz yakalı işçiler ile profesyonel, menejer ve teknik görevlilerin kazançları karşılaştırılmıştır. Görüldüğü gibi, üst düzeydeki beyaz yakalı işçilerin kazançları 40 yaşının sonlarına kadar hızlı bir yükseliş göstermekte, ve daha sonra da 20 yaşının başlarında kazandıklarının epey üstünde kalmaktadır. Otuz yaşının ortalarında doruk noktasına ulaşan kol işçilerinin kazançları ise 20 yaşının başlarındaki kazançlarının ancak yaklaşık %15 üstüne çıkabilmişken, daha sonra o düzeyin de altına inmektedir. Sıradan büro

işçilerinin kazanç devresi kol işçilerinininkine yakındır; bu gruplar arasındaki fark kadın çalışanlar dahil edildiğinde daha da daralır.

Tablo VIII⁷¹

Çeşitli mesleklerde tam gün çalışan erkeklerin yaşlarına göre ortalama brüt gelirlerinde farklılıklar

Yaş grubu	M	B	A	P	T	O	S	V	YV	VZ
18-20	-	56	-	52	60	70	66	63	72	85
21-24	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
25-29	128	132	130	145	122	123	124	110	110	108
30-39	166	157	179	175	140	138	139	114	114	113
40-49	180	171	199	188	144	137	135	113	112	116
50-59	180	165	193	194	136	125	127	105	105	101
60-64	162	155	192	171	130	114	114	98	97	92
Tüm yaşlar	166	146	176	155	123	119	119	104	104	101

(Meslek grupları:

M: Menejerler, B: Bilim adamları, profesyonel mühendisler ve teknologlar, A: Akademik personel ve öğretmenler, P: Diğer profesyoneller ve teknik görevliler, T: Teknisyenler, O: Ofis ve iletişim işçileri, S: Satıcılar, V: Vasıflı kol işçileri, YV: Yarı-vasıflı kol işçileri, VZ: Vasıfsız kol işçileri)

Gelirlerin yaşam boyunca çizdiği bu farklı grafikler üretim ilişkilerindeki farklı konumları yansıtır. Kol işçileri kazançlarının önemli bir kısmını fazla mesaiden sağlarken, fazla mesai yapma olanakları da en fazla otuz yaşlarındayken söz konusudur. Üst düzey beyaz yakalı işçiler meslek yapısının öyle bir parçasını oluştururlar ki, düzenli maaş zamları ve terfi mekanizması sayesinde yaşam standartlarının sürekli yükselmesini bekleyebilirler; başka bir deyişle, önceden varolan bir hiyerarşinin üst basamaklarına tırmanarak bireyler olarak ekonomik ve toplumsal konumlarının iyileşmesini bekleyebilirler. İşçilerin yaşam standartlarında kayda değer bir düzelme olmasını umabilmeleri ise kolektif örgütlenme ve eylemlere bağlıdır.

Ayrıca, işçilerin gücü kapitalist ekonomideki dalgalanmalara bağlı olarak değişir; günümüzdeki gibi işsizliğin yüksek olduğu dö-

nemlerde işverenler büyüme dönemlerinde verdiklerini geri alabilirler. Bu nedenle işçilerin konumu aslında güvenli değildir; ekonomik konjonktürdeki bir değişiklik, sağladıkları her türlü kazanımı kabettirebilir. Beyaz yakalı çalışanların üst tabakaları açısından ise böylesi bir bu durum söz konusu değildir. Örneğin, 1973-79'da, İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan ilk ciddi ekonomik kriz sırasında, İngiltere'de kol işçilerinin sayısı %9,6 kadar düştü, büro çalışanları sadece %1 kadar yükseldi, oysa menejerler ve idarecilerin sayısı %22,1, profesyoneller ise %17,9'luk bir artış gösterdi.⁷⁴ İstihdam sayıları elbette ki eksik bir göstergedir; ancak, ekonomik açıdan zor dönemlerin etkilerinin çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanlar için olumsuz olmayabileceğini düşündürmeye yeter.

Benim bu bölümde ortaya attığım savlar ve kanıtlar bütün çalışanların işçi olmadıklarını, ancak çelişkili sınıfsal konumlardaki menejerler, denetleyiciler ve yarı-özerk çalışanların proletaryadan ayrı, benim 'yeni orta sınıf' (YOS) dediğim bir toplumsal tabakayı oluşturdukları düşüncesini içerir. Ancak, daha iyisini bulamıyor olma rağmen YOS adlandırmasından da memnun değilim.

YOS adlandırmasının tam uygun olmamasının nedenlerinden biri, YOS'un bir sınıf olmamasıdır. İşçilerle kapitalistlerin, üretim ilişkilerindeki konumlarından kaynaklanan ayrı ve bütünlüklü çıkarları vardır. YOS için ise böyle bir durum söz konusu değildir, çünkü çelişkili sınıfsal konumları bunları aynı anda iki ayrı yöne (menejerler ve denetleyiciler örneğinde kâh burjuvaziden kâh proletaryadan yana, yarı-özerk çalışanlar örneğinde ise kâh küçük burjuvaziden kâh proletaryadan yana) çeker. Stanley Aronowitz'in Ehrenreich'lerin geliştirdiği 'profesyonel-menejer sınıfı' kavramını tartışırken oldukça kaba bir dille ifade ettiği gibi, "PMS bir katman"dır.⁷⁵ Başka bir deyişle, PMS, temel çelişkinin iki kutbu olan sermaye ile ücretli emek arasında belirsiz ve ara bir konumda bulunmak gibi ortak bir özellikleri olan, homojen olmayan toplumsal tabakalar topluluğudur.

Bu noktanın önemli uzantıları vardır. Demek ki, YOS ile diğer sınıflar arasında çok kesin bir ayırım yoktur. Üst ucunda fiilen yönetici sınıfın bir parçasını oluşturan üst yönetim kademelerine kayarken, alt ucunda işçi sınıfıyla birleşir. Çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanları burjuvaziden ve proletaryadan ayıran sınırlar bulanıktır.

Bu pek çok bakımdan doğrudur. Örneğin, bazı çalışan grupları zaman zaman YOS'a girip çıkabilirler. Bu yüzden, çoğu büro işçisinin yüzyılın ilk bölümünde çelişkili sınıfsal konumlarda yer aldığı

larını söylemek akla yatkın görünmektedir. Büro işçileri o aşamada sermayenin işlevlerine yakından katılıyorlardı. Charles Booth'un 1890'larda tanımladığı büro işçileri ile işveren arasındaki 'yakın ve kişisel' ilişki kesinlikle bir güven ilişkisine dayanıyor, çalışan kişiye önemli gizli bilgiler emanet edilip geniş bir inisiyatif alanı tanınıyordu. Gelgelelim, daha önceden belirttiğim gibi, bu yüzyılın akışı içerisinde hem büro işçilerinin sayısında muazzam bir büyümeye, hem de, aynı zamanda, sermaye işlevinin yerine getirilmesinden önemli derecede dışlanmaları süreci yaşanmıştır.

Yeni orta sınıfın *büyüklüğü* sorunu buradan kaynaklanır. Tablo I'e göre, 1979'da İngiltere'de toplam işgücünün %30'dan az bir kısmını profesyoneller, menejerler ve idareciler oluşturuyordu. Ancak, Tablo I'de marksist kavramlar değil, meslek kategorileri kullanılmaktadır. Bu görevlilerin hepsi çelişkili sınıfsal konumlarda bulunmazlar. Bunun en açık örneği alt kademedeki profesyonellerdir. 1971'de alt düzey profesyoneller grubu bütün profesyonellerin %70'inden fazlasını oluşturuyordu. Alt düzey profesyonellerin yarısından fazlası kadın, bunların %58'i de hemşire ve öğretmendi.⁷⁶ Tablo IV'de kadın alt düzey profesyonellerin bütün meslek 'sınıfları'nın ortalama kazancından daha az kazandıkları görülmektedir.

Bu olgular yalnızca bir göstergedir. Ama herhalde çoğu alt düzey profesyonel (öğretmenler, hemşireler, teknik ressamalar, laboratuvar teknisyenleri, sosyal hizmet görevlileri) işçi sınıfının bir parçasını oluştururlar (aslında pek çok teknik ressamı her koşulda meta üreten, kolektif emeğe katılan üretken işçilerdir). Geriye toplam işgücünün herhalde %5'ini oluşturan üst düzey profesyoneller (1979 yılı rakamlarında üst ve alt düzey profesyoneller arasında bir ayırım yapılmaz) ile %12.7'sini oluşturan menejerler ve idareciler kalmaktadır. Bunlara %5.9'luk ustabaşları da eklersek, işgücünün %23.6'sı gibi bir toplam elde ederiz. Bu toplam YOS'un büyüklüğü açısından kesinlikle aşırı bir tahmindir. Yüksek düzey profesyonellere bilim adamları, muhasebeciler, gazeteciler, avukatlar, doktorlar, dişçiler ve mühendisler gibi kategoriler de girer. Bunların ne kadarının kendilerinin ya da başkalarının emeği üzerinde kayda değer bir denetim uygulayabildikleri ampirik araştırmaların konusu olmalıdır; ancak, pek çoğunun böylesi bir denetim uygulayamadığı kesindir. Aynı durum herhalde bazı menejerler ve idareciler açısından da geçerlidir. Örneğin, kamu hizmetlerini yürüten idarecilerin ne kadarının menejerlikle ilgili bir işlev üstlendikleri bakanlıktan bakanlığa de-ği-

şiklik gösterir.

Benim elimdeki kanıtlar YOS'un büyüklüğünü saptamak açısından yetersiz kalıyor. Bir tahminle toplam işgücünün %10'undan fazlasını ama %20'sinden azını (2.5-4.5 milyon görevli) oluştururlar. Öte yandan, üretken işçilerle alt düzey profesyonellerden oluşan işçi sınıfı bütün çalışanlar içinde %75'lik bir oranı kapsar. İşsizleri de dahil edersek İngiltere'de yaklaşık 21 milyon işçi vardır. İşçi sınıfına veda demek için zaman biraz erkendir.

İdeolojik ve politik sonuçlar

Sıra, YOS'un ortaya çıkışının sonuçlarını ele almaya geldi. John Westergaard ile Henrietta Resler şöyle yazarlar:

Ücretliler ile yöneticiler, menejerler, üst düzey sorumlular ve kurumlaşmış mesleklerin üyeleri arasındaki ara bir kümenin varlığı canalcı önem taşımaktadır ve uzun zamandır böylesi bir önem taşımaktadır. Çünkü bu küme toplumsal ve politik açıdan tampon bir grup oluşturur; ve bu kümenin konumu hiyerarşinin daha aşağısındaki insanların bireysel özlemlerinin odaklaşabileceği bir hedef oluşturur.⁷⁷

YOS'u oluşturanların konumlarının hiyerarşinin daha aşağısındakilere bir hedef sunması ile ilgili bu son nokta özellikle önemlidir. Öğretmenler örneğini düşünün. Daha önce işaret ettiğim gibi, öğretmenlerin ezici çoğunluğu her koşulda işçidirler. Ancak küçük bir azınlık müdür olmak gibi yönetici rollere ulaşacaklardır. Gelgelelim, bütün öğretmenlerin aynı tarzda eğitim almış olmaları, aynı meslek ve ücret yapısına bağlı kalmaları, yönetici bir konuma yükselmekte hiçbir umudu olmayan öğretmenlerin bile kendilerini kol işçileri ve sıradan büro işçileri karşısında 'üstün' olarak algılamaya eğilim duymaları demektir. Bu, statüyle ilgili, nesnel sınıfsal konumu yansıtmayan bilinçle ilgili bir konudur, ama öğretmenlerin politik tutumları açısından önemli sonuçlar doğurabilir ve dolayısıyla öğretmenlerin kendilerini 'orta sınıftan saymalarına, kendilerinin işçi arkadaşlarınınkinden farklı çıkarları bulunduğunu düşünmelerine yol açabilir. Pek çok beyaz yakalı iş türünün 'meslekler' biçiminde örgütlenmesi de benzer bir etki yapabilir; örneğin, bazı hemşirelerin kendilerini greve çıkabilecek işçiler olarak değil, bakım hiz-

meti profesyonelleri olarak görmelerini düşünün.

Bunun etki alanları çok geniştir. Pek çok beyaz yakalı işçi sendikası hem menejerleri hem de işçileri örgütler. Bunun tipik bir örneği beyaz yakalı belediye işçileri sendikası NALGO'dur. Öte yandan, bu sendikalara düşük ücret alan sıradan beyaz yakalı işçilerin değil, YOS grubunun aktivistlerinin egemen olması gibi açık bir tehlike söz konusudur. Bu yüzden iki temel kamu hizmeti sendikası olan SCPS (idari görevliler) ile CPSA (büro çalışanları) arasındaki birleşme önerisine kuşkuyla yaklaşılmalıdır.

Yeni orta sınıfın burjuvazi ile proletarya karşısında belirsiz bir konumda bulunması iki açıdan önemlidir. Örneğin, insanların çelişkili sınıfsal konumlara nasıl ulaştıkları sorunu vardır. 1913 ile 1952 yılları arasında doğmuş kişiler arasında bir anket yapmış olan Nuffield Toplumsal Akışkanlık Grubu bu konuda önemli kanıtlar elde etmiştir.

İncelemenin en önemli sonuçlarından biri, Nuffield Grubunun deyişiyle, 'hizmet sınıfı' üyeliğinin (profesyoneller, menejerler ve idareciler) eğitim koşulları ile yakından ilişkili olduğudur:

İnceleme kapsamı içindeki kırk yılda okullar konusundaki fırsat eşitsizliği dikkate değer derecede aynı kalmıştır. Bütün hizmet sınıfı, orta ve lise düzeyindeki seçkin okullara girme konusunda (kol emeğine dayalı) işçi sınıfından kabaca üç kat daha fazla şansa sahiptir... Hizmet sınıfından çocukların %10'una karşılık, üniversitelere girebilen işçi sınıfı çocuklarının sayısı %2 kadardır.⁷⁸

Bunun yanında, Nuffield incelemesi yeni orta sınıfın proleter kökenden gelen çok sayıda yeni insanı kapsadığını da göstermiştir. 'Hizmet sınıfı'nın üst ve orta düzeylerine (kabaca yeni orta sınıfa denk düşmektedir) girenlerin ancak %25,3'ü aynı kökenden gelme babaya sahipken, %28,5'inin babaları kol işçisiydi.⁷⁹ Ayrıca, işçi sınıfı kökenli olanların önemli bir bölümünün (özellikle menejerler ve idareciler) formel eğitim düzeyleri ya çok azdı ya da hiç yoktu ve çalışma yaşamlarına düz işçi olarak başlamışlardı.⁸⁰ Benzer bir tablo-ya diğer ileri kapitalist ülkelerde de rastlanabilir.⁸¹

Nuffield grubu, yeni orta sınıf bir aileden doğan bir kişinin o sınıfta kalma şansının kol emeğine dayalı işçi sınıfından oraya yükselmiş birine göre dört kat daha fazla olduğunu, durumun 1930'lar-

da beri giderek kötüye gittiğini göstermiştir.⁸² İşçi sınıfı kökenli insanların profesyonellik, menejerlik ve idareciliğe akın etmelerini ise şöyle açıklıyorlardı: "İngiliz toplumundaki hizmet sınıfı, son yıllarda aşağıdan önemli sayıda elemen almaktan başka bir yolla sağlanamayacak bir hızla büyümektedir."⁸³ Üst düzey beyaz yakalı işlere duyulan talep 1945'ten sonraki yıllarda tek başına yeni orta sınıfın çocuklarıyla karşılanamayacak bir hızla büyüyordu (bkz. Tablo III).

İngiltere önemli ölçüde daha 'açık' bir topluma dönüşmüş olmamakla birlikte, az sayıdaki işçi sınıfı çocuğuna tanınan toplumsal alanda yükselme fırsatı yeni orta sınıfın kendine özgü kültürünü açıklamamıza yardım eder. Tarihçi Raphael Samuel, YOS'la ilgili canlı bir tablo çizer:

PMS'nin ayırıcı özelliği, tasarruftan çok harcama yapmasıdır. Gazetelerin renkli Pazar ekleri ona hem bir fantezi yaşam, hem de bir dizi kültürel ipucu sunar. PMS'nin kültürlü olma iddiasının önemli bölümü, ister mutfak takınları, ister Avrupalı yemek, isterse hafta sonu yat gezileri ve sayfiye evleri olsun, gösterişli biçimde iyi bir beğeni düzeyinin sergilenmesine bağlıdır. Partiler ve 'gizli cinsel ilişkiler' gibi yeni sosyal olma biçimleri, erkekleri ve kadınları katı biçimde ayrı ayrı alanlara hapseden cinsel ayrımcılığı işlemez hale getirmiştir...

Yeni orta sınıf içe değil, daha çok dışa dönüktür. Evlerini ziyaretçilere ve kamuoyunun gözlerine açmışlardır. Pencerelemlerindeki görüntü geçirmez perdeleri kaldırmışlar, dükkanlarındaki kepenkleri çıkartmışlardır. Dökme camdan pencerelerin, diğer tarafın görülmesini engellemeyen bölmelerle kapıların bulunduğu açık bürolar ve işletmelerde çalışmaktadırlar. Evlerinde bir ışık ve mekân çılgınlığı vardır; odaların yerini açık oturma alanları almış, karanlık köşeler izlenebilir hale getirilmiştir...

Yeni orta sınıf, kendisinden üstün kimselerin konuşma tarzlarını taklit ederek, onların mobilyalarına özenerek ya da onların davranışlarını tekrarlayarak gözünü yukarılara dikmez. Partilere giderken süslü değil sade giyinmeyi, smokin yerine sıkı pantalonu, uzun elbiseden çok bluz üzerine giyilen kolsuz ve yakasız giysiler tercih eder. İşe şapkasız gider, saçlarını rüzgârla dalgalanacak bir hale getirmek için

berberde uzun saatler geçirip bol para harcar. Mutfaklarında köylü kapları kullanarak şov yapar. Evleri ufak gösterişli evler olmaktan çok çiftlik evlerinin taklitleridir...

Yeni orta sınıf dilimizdeki geleneksel anlamıyla züppe değildir, çünkü birinin kendilerini tehdit edebileceği duygusunu hissetmezler... Ayrıcalıklarını doğum ya da servet avantajlarına değil, kişisel üstünlüklerine borçlu olduklarına inanırlar. Geçimlerini de çoğu durumda maaş veya ücret olarak kazandıkları için... dışardan bakanlara gelirleri ne kadar kabarık görünürse görünsün, her kuruşu alınlarının teriyle kazandıklarına inanırlar. Nicel olarak ücretlilerden daha iyi durumda olabilirler; ama nitel olarak kendilerini onlarla aynı hissederler, ve hatta bazı açılardan - ödedikleri vergiler nedeniyle - daha zor durumda olduklarını düşünürler. Yeni orta sınıfın kendilerine bakışında sınıf terimine neredeyse hiç yer yoktur. Pek çoğu hiçbir uzlaşmazlık çizgisinin bulunmadığı, küçük derece farklılıklarından oluşan bir kurumsal dünyada çalışırlar...

Yeni orta sınıfın savaştan önceki öncüllerinden farklı bir duygusal ekonomisi vardır. Harcama yapmayı olumlu bir erdem katına çıkararak, kendi isteklerine düşkünlüğü iyi zevk sahibi olma gösterisine dönüştürerek haz almayı ertelemez, daha ziyade anlık yaşarlar. Duygusal zevkler, düzen dışı sayıldığı sürece, toplumsal iddiaların ortaya konulduğu ve cinsel kimliklerin doğrulandığı alandır. Özellikle savaş sonrası bir burjuva tutkusu olan yiyecek... belirleyici bir sınıf göstergesi biçimine bürünmüştür.⁸¹

Samuel'in portresini çizdiği dünya, karikatürcü Posy Simmonds'un Guardian gazetesindeki nükteli ve titiz anlatımı (bu portre sevecen bir portre olmakla birlikte, bir ölçüde, yeni orta sınıfın kendi gazetesinde övülmesidir) kadar kolayca göze çarpmaktadır. Bu, Volvo'ların, aerobiklerin, bilinç yükseltme gruplarının, doğal mobilyaların, jogging'in, Ian McEwan romanlarının dünyasıdır. Bu kültürün ve buna bağlı sınıfsal konumların varlığı büyük önem taşımaktadır. YOS, daha önce işaret ettiğim gibi, kapalı bir grup değildir. 'Hizmet sınıfı'na aşağıdan gelen büyük bir akın vardır. YOS içinde sayılmayan pek çok işçi ortak bir meslek ve eğitim yapısıyla onunla bağlanırlar. Demek ki, yeni orta sınıfın kültürü, özlemlerini ve top-

luma bakışlarını biçimlendirerek işçi sınıfının bazı kesimlerine nüfuz etmiştir.

YOS'un daha doğrudan politik etkisi konusunda bir takım tartışmalar yapılmıştır. John Goldthorpe, "hizmet sınıfının... yerini sağlamlaştırdıkça, çağdaş toplum içinde özünde muhafazakâr bir unsur oluşturacağını" iddia eder. YOS üyeleri "ellerindeki üstün kaynakları, görece güçlü ve avantajlı konumlarını kendileri ve çocukları adına korumak amacıyla kullanmaya çalışacaklardır".⁸⁵ Goldthorpe şunları da ekler: "hizmet sınıfının bizzat kapitalizme bağlılık taşıdığını düşünmek için hiçbir neden yoktur... Bürokratik görevlilerin çıkarları ile üretimdeki ya da serbest piyasa sistemindeki özel mülkiyet kurumları arasında hiçbir doğal bağ yoktur".⁸⁶

Goldthorpe, "hizmet sınıfının memnunsuzluğunun aslında en büyük olasılıkla Thatcher tipi kaba neo-liberal politikalara karşı ortaya çıkacağı" düşüncesini ileri sürer. Ancak bu durumda bile, "hizmet sınıfı, bölüşüm süreçlerinin ve özellikle ücretlerin belirlenmesinin politik denetime daha fazla bağlı olduğu daha kapsamlı bir 'yönetmelik' kapitalizme, korporatizme yönelecek, oldukça tatsız eşitlikçi sonuçlar barındıran sol önlemleri desteklemeyecektir".⁸⁷ Başka bir deyişle, 'hizmet sınıfı'nın toplum görüşü, 1974-79 İşçi Partisi hükümetinin Sendikalar Kongresi'yle yaptığı Toplumsal Sözleşme'nin genişletilmiş bir biçimiydi.

Bence bu çözümleme YOS'a uyguladığında özünde doğrudur, ancak Ehrenreich'ların 'Profesyonel-Menejer Sınıfı' çözümlemelerinde tasarladıkları bir olasılığı kavrayamaz. Ehrenreich'lar, "yaşamın bütün yönlerinin uzmanlık bilgisi temelinde 'rasyonalize edileceği' şekilde toplumun teknokratik bir dönüşümü"nü sağlamanın yollarını arayan 'PMS radikalizmi'ni⁸⁸ tartışırlar.

Ehrenreich'lara göre:

PMS radikalizmi PMS'nin sınıfsal çıkarlarından doğar ve buna PMS'nin işçi sınıfı üzerindeki teknolojik ve kültürel üstünlüğünü genişletmekteki çıkarı da dahildir. Demek ki PMS'de, ilk bakışta çelişkili bir terim gibi görünebilecek olan bir şeyin - işçi sınıfı karşıtı bir radikalizm - ortaya çıkması olasılığı söz konusudur. Bu olasılığın en tam ifadesi, PMS radikallerinin, burjuvazinin yerini çeşitli türde uzmanların, bürokratların ve planlamacıların alacağı bir sosyalizm, teknokratik bir sosyalizm görüşüne sahip olmalarıdır.⁸⁹

“İşçi sınıfı karşıtı radikalizm”in bir örneği İngiltere’deki Sosyal Demokrat Parti olabilir. Raphael Samuel SDP’yi yeni orta sınıfın bir kesiminin partisi olarak görür:

SDP, özünde yeni orta sınıfın, işçi sınıfının hem kültürel bir varlık olarak (belirtilmelidir ki, ‘eşitlik’ adına) dağılmasını, hem de politik bir güç olarak çözülmesini sağlamak isteyen, işçi sınıfına düşman bir kesiminin partisidir. Bunlar, ‘sanayi-sonrası’ toplumun doğuşunu muştulayan modernleştiriciler olarak, işçi sınıfını geçmişin bir kalıntısı olarak görürler...

... Özbilince sahip bir işçi sınıfının varlığı, bunların kendilerine saygılarına bir meydan okumadır adeta. Ayrıca bu sınıf, düşledikleri açık toplumun (toplumsal yükselme şansı olan, dışı açık insanlarla dolu dev bir boş mekân) başlıca engelidir.⁹⁰

Bir kamuoyu araştırmaları şirketinin Kasım 1981’de SDP üyeleri arasında yaptığı bir anket, partinin %57’sini profesyonellerin oluşturduğunu, buna karşılık büro ve satış personelinin %10’da, kol işçilerinin %7’de kaldığını ortaya çıkarmıştır. Üyelerin %67’si yalnızca sendikalı işçileri çalıştıran fabrikaların kapatılmasından yanaydı, %63’ü bir servet vergisi konulmasını destekliyordu, %57’si özel okulların vergi avantajlarının ellerinden alınmasını istiyordu ve %60’ı dolaşımdaki para miktarının artıracak bir ekonomik politikayı savunuyordu. Bu tür tutumlar meritokratik, işçi sınıfı karşıtı bir devletçilik olarak özetlenebilir ve bu tür bir kesimi oluşturanlar da özel sermayeden ayrı ve aynı zamanda örgütlü işçi hareketine düşman bir gruptur. Bu araştırmayla ilgili görüşlerini belirten New Statesman yazarı Peter Kellner, SDP’yle ilgili olarak, “sınıfsız politikayı savunan bir parti, aslında...profesyonel aylıklı orta sınıfın özgül çıkarları temelinde örgütlenmiş, özellikle bütünlüklü bir sınıf partisidir” diye yazıyordu.⁹¹

Hem Samuel hem Kellner İşçi Partisi’nin yandaşlarıdır. Yukarıda aktarılan görüşlerinin yarattığı paradoks, kendi partilerinin içindeki en dinamik güce, yani 1970’lerin sonları ile 1980’lerin başlarında İşçi Partisi içinde Tony Benn çevresinde oluşan sol gruba da aynı ölçüde uygun düşmesidir. Bunun kanıtları pek çok düzeyde bulunabilir. Geçmiş yirmi yıldaki seçimler hem İşçi Partisi’nin işçi sınıfın-

dan aldığı desteğin azaldığını, hem de bu azalmanın beyaz yakalıların desteğinin yükselmesiyle dengelendiğini göstermektedir.⁹²

Essex Üniversitesi İngiltere Seçimleri Araştırmacısı Ivor Crewe şöyle bir yorum yapar:

İşçi Partisi’nin orta sınıf içindeki desteğinin küçük burjuvazi, büro işçileri ya da geleneksel meslekler arasında değil, ‘yeni’ orta sınıflar arasında arttığı oklukça açık biçimde görülmektedir. Bu ‘yeni’ orta sınıflar şunlardır: (1) Profesyonel niteliklere sahip olanlar ve genellikle üniversite mezunları; (2) serbest çalışanlardan ziyade ücretli çalışanlar; (3) büyük bürokratik kuruluşlarda, özellikle kamu sektöründe, örneğin yerel ve merkezi hükümet kuruluşları, kamu işletmeleri, hükümetin atadığı özel danışma kurumları, üniversiteler, hastaneler ve benzeri yerlerde çalışanlar; (4) ortalama yaştan biraz daha genç olanlar; (5) vasıflı işçi sınıfı ve alt düzeydeki orta sınıf anne babaların çocukları, başka bir deyişle, orta sınıfa sermaye ve ‘ilişkiler’ aracılığıyla yükselmekten ziyade, yüksek eğitim almaları sayesinde girenler.⁹³

Bu profil, İşçi Partisi’nin Tony Benn çevresindeki sol grubunun kadrolarını çok doğru biçimde tanımlar. Gareth Stedman-Jones şöyle yazar: “Çoğunluk partisi olarak İşçi Partisi, tarihsel açıdan, örgütlü işçi sınıfı ile geniş profesyonel orta sınıf arasındaki bir toplumsal ittifaka dayanmıştır.”⁹⁴ Bu tanım, 1945-51 hükümetlerinde örneklediği gibi, örgütlü işçi sınıfının Ernest Bevin, Herbert Morrison ve Aneurin Bevan gibi çok çeşitli evlâtları ile Clement Attlee, Stafford Cripps ve Hugh Gaitskell gibi orta sınıf aydınlarını kapsayan partiyelcilerinin toplumsal bileşimini de anlatır. Stedman-Jones’un belirttiği gibi, profesyonel ve orta sınıflar açısından sınıf bilinci, “ülke içinde ve dışında uygarlaştırıcı bir misyonu ve insani amaçları kovalayan bir hizmet, zekâ ve uzmanlık etiğiydi”.⁹⁵ İşçi Partisi’nin sağ kanadının entellektüelleri bile yetişkinler için okul dışı eğitim (İşçi Partisi’nin Hugh Gaitskell ve Richard Crossman gibi çok farklı iki entellektüelinin ikisi de 1930’larda İşçi Eğitim Derneği’nde ders veriyorlardı) aracılığıyla işçi hareketiyle organik olarak bütünleşmişlerdi.

Savaşın sonrası dönemde bu durum değişti. İşçiler çeşitli reformlar kazanabilmek için sendika taban örgütlerini parlamento se-

çimlerinden çok daha etkili bir mekanizma olarak görmeye başladı. İşçi Partisi'nin yerel şubelerinde işçilerin katılımı ciddi oranda düşüyordu. İşçi Partisi'nin ağırlıkla yaşlı ve sağcı işçilerin denetiminde olan yerel şubeleri genellikle yozlaşmış ve yolsuzluğa açık bir belediye politikacılığını gerekli kılıyordu.⁹⁶ Bu yaşlılar egemenliği, bölge toplantılarına katılanların sayısı genellikle çok düşük kaldığından, solun saldırılarına karşı oldukça savunmasızdı. 1970'li yıllar boyunca İşçi Partisi'nin seçim bölgelerinde bu tablo giderek ağırlık kazanmaya başlamıştı. Özellikle şehir içi seçim bölgelerinde, iyi ücretli kamu işlerinde çalışan ve aynı zamanda harap işçi sınıfı bölgelerinin orta sınıf düzeyine yükselmesi sürecinde yer alan genç diplomalılar, İşçi Partisi'nde egemen olan sağcı düzeni ele geçirmeye başlamışlardı. Bu gençlerin en azından bir bölümü üniversitedeki acemilik günlerinde devrimciyken ve bazıları hâlâ devrimci olduklarını düşünürken, Benn'in sağladığı büyük başarı ortodoks Troçkist solun büyük bölümünü İşçi Partisi'ne kaydırmıştı.

Benn etrafında toplanan solun öne çıkardığı sorunlar yeni orta sınıfın etkisini yansıtıyordu. İşçi Partisi'nin eski solu, örneğin 1950'lerde Aneurin Bevan'ı desteklemiş olan grup, bütün dikkatini devletleştirme üzerine yoğunlaştırmışken, daha sonra gelenler sanayi içindeki ekonomik güç yapısını değiştirmekten ziyade, bu güçten yararlanma peşindeydiler. Tony Benn ile yandaşlarının ortaya attığı 'alternatif ekonomik strateji', özünde, güç dengesini özel sermayeden devlet sermayesine kaydırarak İngiltere ulusal sermayesini canlandırmanın reçetesi idi.⁹⁷ Aynı şekilde, İşçi Partisi'nin 'demokratikleşme'den söz eden sol kanadı, devleti yok etmek gibi modası geçmiş bir markist amaçla değil, devletin bazı parçalarını 'daha fazla hesap verir' bir duruma getirmek amacıyla çalışıyorlardı. Demek ki sol, devletin baskıcı güçlerini dağıtmayı değil, onları seçilmiş organların denetimine almayı istemektedir. Aynı zamanda, eski 'hizmet etiği' ölmüştür: İşçi Partisi'ne yeni orta sınıftan gelenler, egemen sınıftan nesnel açıdan uzak olmaları ve bazen kendi toplumsal kökenleri nedeniyle, kendilerini işçi sınıfının bir parçası olarak hissetmektedirler.

Yeni solun biraz daha soyut bir yönü de, YOS hakkında söylenenlere çok yakından uymaktadır. Raphael Samuel, yukarıda alıntılan makalesinde, YOS'un kendine hayran bir biçimde kendi içine kapandığını, yalnızca sorunları, görünüşü ve kişisel ilişkileriyle uğraştığını yazar. Bu, doğrudan doğruya, İşçi Partisi sol kanadının bir

kesiminin, yani feminist kanadının 'yaşam tarzı politikaları'yla bağlantılıdır. Bunlar için, Marks'taki 'insanlığın kurtuluşu' kavramı, deney yapacak boş zamana ve paraya sahip küçük grupların 'özgür' yaşam tarzlarının peşinde koşmaları anlamına gelecek şekilde daralmıştır. 1980'lerin başında ütöpik sosyalizmin daha düzeysiz bir biçiminin moda olması bu olguyla ilintiliydi.

Ehrenreich'ların 'işçi sınıfı karşıtı radikalizm' sözü bu bağlamda biraz abartılı olmakla birlikte, Benn'ci solun toplumsal bileşimi onun işçi sınıfının yaşamında uzaklığını açıklamakta faydalıdır. 1979-81'de İşçi Partisi içinde sol kanadın kazandığı ünlü zaferler örgütlü işçi sınıfının 1930'lardan bu yana en ağır yenilgilerini yaşadığı bir dönemde kazanılıyordu. Benn'ciler bunun farkında bile değillerdi çünkü çalıştıkları işlerin türü kısmen onların resesyonun tam etkisinden koruyordu, kısmen yerel parti şubeleri günümüzde zaten işçi sınıfıyla pek ilgili değil ve kısmen de işçi sınıfı Benn'cilerin zihinlerinde zaten yaşayan bir gerçeklik olmaktan ziyade bir soyutlamaiydi.

Tablo IX¹⁰⁰

1982'de milletvekilleri ile milletvekili adaylarının kökenleri (%)

	MÜHAFAZAKÂR PARTİ			İŞÇİ PARTİSİ			SDP/LIB	
	1979'da Yeni milletv. aday	Yeni Milletv. aday	1979'da Yeni milletv. aday	Yeni Milletv. aday	Yeni Milletv. aday	Yeni Milletv. aday	Aday	Aday
Avukatlar	20,6	21,6	23,1	9,3	5,9	6,0	11,3	15,1
Öğretim Üyeleri	2,1	2,7	-	7,4	13,0	12,0	22,6	15,0
Öğretmenler	3,2	5,4	7,7	13,3	15,8	12,0	11,3	5,0
Direktörler	4,3	15,3	15,2	-	0,6	2,0	9,4	10,3
Mencejler	26,2	24,3	30,8	8,1	9,6	6,0	14,1	23,4
Politikacılar	2,2	5,4	7,7	4,7	3,3	8,0	-	3,4
Kol İşçileri	1,0	-	-	35,3	12,9	22,0	0,9	3,4
Diğerleri	40,4	27,1	15,5	21,9	38,9	32,0	30,4	24,4

Yine İşçi Partisi sol kanadı toplumsal eşitsizlik sorununa el attığı zaman, bunu, kendi sınıfsal konumuyla en doğrudan bağlantılı bir biçimde yapmıştı. John Goldthorpe şöyle yazar: "Hizmet sınıfının bölüşümde çatışmaların olduğu bir ortamda ilk başvuracağı meşrulaştırıcı ideoloji 'hakkedenlerin yönetimi' (meritocracy) ideoloji-

sidir."⁹⁹ Nitekim, cinsel ve ırkçı baskı 'pozitif ayrımcılık' temelinde gündeme getiriliyordu; yani, meslek hiyerarşisinin (ve İşçi Partisi ile sendika bürokrasilerinin) üst kademelerinde kadınlarla siyahlara daha fazla yer ayrılmalıydı. Bu hiyerarşinin kendisi ve bu yapıdan kaçınılmaz olarak doğan eşitsizlikler arka plana atılmıştı. Böylesi bir strateji ezilenler arasında küçük ve ayrıcalıklı bir grubun çıkarlarına hizmet eder. Kadınlarla siyahlar için gerçek bir özgürlüğün sağlanmasıyla hiçbir ilgisi yoktur.

Tablo IX bu çözümlemeyi desteklemektedir. Tabloda İşçi Partisi aktivistlerinin seçkin kesiminin, yani milletvekilleri ile milletvekili adaylarının yeni orta sınıf kökenlerden geldikleri görülür. *Financial Times* yazarı Peter Riddell, bu eğilimin en belirgin biçimde yeni adaylar arasında görüldüğüne işaret etmiştir: "İşçi Partisi'nin yeni adaylarını hemen hemen beşte üçü öğretim üyesi, öğretmen, avukat, gazeteci, sendika görevlisi, tam gün çalışan belediye meclisi üyesi veya politik örgüt sorumlusu ve araştırmacıdır."⁹⁹

Tablo X, 1980'lerin başlarında İşçi Partisi sol kanadının Londra'da kalesi olan belediyelerde de aynı kalıba rastlandığını gösterir. İşçi Partisi'nin Londra'daki belediye meclisi üyelerinin büyük bir kısmı belediye görevlileriydi ve yine çoğunluğu kamu sektöründe çalışıyordu; ayrıca, tabloda 'ekonomik bakımdan aktif olmayanlar' başlığı altında yer alanların büyük bölümü devlet ödenekleriyle geçen belediye meclisi üyeleriydi.

Tablo X¹⁰¹

Londra'daki İşçi Partili belediye meclisi üyelerinin meslekleri, 1982

	Sendika görevlileri	Ekonomik olarak aktif olmayanlar	Belediye çalışanları	Toplam
Camden	6	4	14	33
Lambeth	3	4	8	27
Islington	2	9	17	43
Lewisham	1	3	17	33
Southwark	0	9	14	48
Büyük Londra	8	13	20	47

'Yeni kentsel sol'u işçi sınıfının yaşamından uzaklaştıran bir

başka unsuru John Gyford şöyle anlatır:

Aktivistler resmi ya da politik görevlere yeteneklerine göre birbirlerini atarlar. Cemaat gruplarıyla, ekonomik gelişme idareleriyle, ekonomik politika birimleriyle ilgili işler ve araştırmacılık, komite başkanlarının özel yardımcılığı gibi işler, başka yerlerde belediye meclis üyeleri de olabilecek sadık yandaşlara ayrılır. (Bu, Livingstone önderliğindeki Büyük Londra Belediyesinde yaygın bir özelliktir). Bu durum ayrıca kilit noktalarda önemli politikalara verilen desteği de güçlendirebilir; Margaret Thatcher hükümet bürokrasisinde benzer taktikler kullanmıştır. Ancak bu, beraberinde, aktivistleri dünyanın geri kalanından kopuk, içe dönük, yalnızca birbirleriyle yakın ilişkiler kuran bir grup haline getirme tehlikesini taşımaz mı?¹⁰²

Bu çözümlemenin sınırlarının bilincinde olmak gerekir. Bazı yorumcular, yeni orta sınıfın gerek sermaye gerekse emek üzerindeki ekonomik ve politik egemenliğini sağlamlaştırma yolunda olduğuna inanmaktadırlar. Örneğin, Arthur Gould, kendi adlandırmasıyla 'ayıklı orta sınıf'ın (AOS) savaştan sonraki refah politikalarından yararlanan başlıca grup olduğunu, dahası "sosyal devlet bürokrasilerinin hem AOS tarafından hem de onun adına işletildiğini" ileri sürmektedir.¹⁰³ Refah devletinin genişlemesini finanse etmek amacıyla getirilen yüksek vergilerin yükünü, AOS yararına, hem emek hem de sermaye sırtlanmışlardır. Bunun muhtemel sonucu, güç dengesinin sermayeden AOS'a doğru kaydığı 'korporatizm'dir. Gould, böyle bir düzenlemeye bir örnek olarak Nazizmi gösterir!¹⁰⁴

Bu çözümleme baştan aşağı yanlıştır ve yeni orta sınıfın ne kadar heterojen olduğunu gözardı etmektedir. İşçi Partisi'nin desteği aslen kamu sektöründe çalışanlardan geliyordu. Oysa 'çelişkili sınıfsal konumlarda' yer alanların pek çoğu özel sektörde çalışmaktadır. Bu kesimin çoğunluğunun çıkarlarını özel sermayeyle özdeşleştirerek Muhafazakâr Partiyi desteklemesi muhtemeldir. 1982'de Muhafazakâr Partili milletvekilleri ile milletvekili adaylarının dörtte birinden fazlasının menejer konumunda bulunduklarını gösteren Tablo IX bu çözümlemeyi desteklemektedir. Muhafazakâr Partili milletvekili Julian Critchley kendi partisi içinde yeni orta sınıfın çoğaldığına işaret etmiştir: "On yıl önce Parti Kongrelerinde ekonominin re-

kabete açılması için bastıran işadamları, taşralı müteahhitler ve emlakçılar, yani politik olarak aktif orta sınıf, yerel parti şubelerini ele geçirmekle işe başlamıştı; şimdilerde Parlamento'yu ele geçirmektedirler.¹⁰⁵

Yeni orta sınıfın devletçi kanadının bile her anlamda anti-kapitalist olduğu fikri, devlet ile sermayenin birbirine karşı olduğu gibi yanlış bir varsayıma dayanmaktadır. Devleti sermaye olarak gördüğümüzde, bütün perspektif değişir. Benn'in programının devlet kapitalizmini öngören yönlerine daha önce dikkat çekmiştim. Ne var ki, devlet kapitalizmi İngiltere'ye barışçı araçlarla getirilemez. İngiliz sanayi, ticaret ve mali sermayesinin en köklü kesimi uluslararası yönelimleri olan, devlet müdahalesine olağanüstü ölçüde düşman özel sermayedir.¹⁰⁶ Ulusal çıkar adına yapılacak devletleştirmelere kuzu gibi boyun eğmesi beklenemez. Bu durumda bir paradoks ortaya çıkar: Devlet kapitalizmi ancak burjuvaziye karşı işçi sınıfı hareketine geçirilerek uygulanabilir, ama işçilerin de bir kez harekete geçince özel sermayenin yerine YOS'un bir kesimini oturtmakla yetinmeleri pek de olası olmasa gerek.¹⁰⁷

Son bir noktayı daha belirtmek gerekiyor. İşçi Partisi sol kanadını anlamak için çelişkili sınıfsal konumlar çözümlemesinin önem taşıdığını vurgulamama karşın, bundan, yeni orta sınıfın ya da onun bir kanadının İşçi Partisi'nin toplumsal temeli haline geldiği sonucu çıkmaz. Tam tersine, İşçi Partisi hâlâ, tüm çelişkileriyle, sendika bürokrasisi aracılığıyla işçi sınıfı hareketine organik olarak bağlı bir 'burjuva işçi partisi'dir (Lenin'in deyişiyle). Partili aktivistleri anlamakta YOS kavramı önemlidir. Ancak, bütün seçim bölgelerinde parti üyelerinin çelişkili sınıfsal konumlarda yer aldıklarını iddia etmiyorum. Aslında, pek çok aktivist, öğretmen gibi gruplardan gelmektedir; bu gruplar, kendileri esasında YOS üyeleri olmamakla birlikte, daha önce belirttiğim gibi ortak bir eğilimle, ortak bir meslek yapısıyla ve YOS üyeleriyle örtüşen bir yaşam tarzı ve özelliklerle onunla bağlantılıdır.¹⁰⁸

1980'lerin önemli bir toplumsal gelişmesi de yeni orta sınıfın karmaşık ve heterojen karakterini (bunun çeşitli politik ve ideolojik ifadeleri olabilir) doğrulamaktadır. 1980'ler, 'Yuppie' (hızla üst kademelere tırmanan genç profesyoneller) sözcüğünün ilkin ABD'de, sonra başka yerlerde popüler konuşma diline girdiği yıllardır. Günümüzün bu neredeyse mitolojik kişiliğinin ortaya çıkmasının temelini, Amerikalı marksist Mike Davis'in 'aşırı tüketimcilik' olarak ta-

nımladığı ekonomik değişim oluşturur: "1970'li yıllarda yoksul ve azınlık gruplardan emekçiler arasındaki örgütlenme düzeyinin hızla düşmesi karşısında, gerek enflasyondan gerekse genişleyen devlet harcamalarından faydalanmakta son derece başarılı olan bir menajerler, profesyoneller yeni girişimciler ve rantiyeler tabakasının, kitlesel bir alt-burjuvazinin politik açıdan gün geçtikçe palazlanması". Bu model 1970'lerde ilkin ABD'de ortaya çıkarken, Davis, Reagan'ın ekonomik siyasetlerinden asıl yarar sağlayan kesimin 'üst-orta-katmanlar' olduğunu ileri sürmektedir. Ronald Reagan'ın ilk başkanlık döneminde, düşük gelirli aileler ücretlerdeki ve sosyal yardımlardaki kısıntılar nedeniyle 23 milyar dolar kayba uğrarken, yüksek gelirli aileler vergi kesintileriyle 35 milyar dolardan fazla kazanmışlardır.¹⁰⁹

'Aşırı tüketimciliğe' kayışın temelini oluşturan unsurlardan biri, Davis'e göre, Amerikan yeni orta sınıfının görece geniş bir kesim oluşturmıştıydı: Davis 1977 yılı için toplam işgücünün %23,8'i gibi bir oran verir, ki bu, "İsveç'i saymazsak, bütün OECD ülkelerinden daha yüksek bir orandır". Bunun doğurduğu sonuç, ekonomik anlamda, sınıf yapısının 'kum saati' ya da iki-düzeyle bir ekonomi'de parçalanmasının cesaretlendirmek olmuştur. Sendikalarda örgütlü ve görece iyi ücret alan kolla çalışan eski sanayi işçi sınıfı, kapanmalar, işten atılmalar ve ödünlerin etkisiyle zayıflamasıyla ortaya iki kutuplu bir ücretliler yapısı çıkmıştır: Tepede lüks mallar ve hizmetler için geniş bir pazar oluşturan zengin yeni orta sınıf; aşağıda ise düşük ücretli yorucu işlerde çalışan "ucuz süpermarketleri ve Tayvan yapımı ithal giysileriyle birbirlerine sokulan yoksul emekçi kitleler".

Yeni Sağ politik olarak bu toplumsal ve ekonomik değişiklikler üzerinde yükselmışti. 1970'lerin ortalarında "bütün bir genç profesyoneller, orta düzey menajerler ve yeni girişimciler kuşağı yerel ve ulusal politikaya atıldılar." Bunlar "sahip olma isyanına", "toplumsal eşitsizliği artıran bir yeni zenginler hücumuna" önderlik ettiler ve şu tür istemleri vardı: "amortismanın hızlandırılması, tümüyle denetimsiz spekülatif emlak piyasaları ve sınır tanımaz bir kat mülkiyeti, kamu hizmetlerinin taşarılara yaptırılması, vergi fonlarının kamu eğitiminden özel eğitime aktarılması, asgari ücretlerin düşürülmesi, küçük işyerleri için yasal sağlık ve güvenlik standartlarının kaldırılması." Yeni Sağın başlıca politik başarısı elbette Beyaz Saraya Ronald Reagan'ı oturtmak oldu.¹¹⁰

Davis'in çözümlemesi özel olarak 1970 ve 1980'lerde Ameri-

kan kapitalizminin gelişmesine ilişkindir. Davis'in de dediği gibi, Yuppiller, 1983-84'te Reagan'ın sağladığı dev silâh harcamalarına ve aşırı dış borçlanmaya bağlı olan ve dünya ekonomisi içi büyük bir istikrarsızlık unsuru oluşturan ekonomik patlamanın 'patolojik refah' ortamında serpilip boy atmışlardı.¹¹¹ Yine de, Davis'in tanımladığı olgu bir ölçüde globaldi. Uluslararası kapitalizmin 1980'lerdeki temel özelliklerinden biri spekülâtif mali yatırımların muazzam ölçüde kabarmasıydı. Bu, global bir tahvil piyasasının doğuşu, banka kredilerinin tahvillerin pazarlanmasına kayışı, belli başlı bütün borsalarda keskin fiyat artışları, çılgın bir şirket ele geçirme furıyası gibi çeşitli biçimlere bürünmüştü. Dünya borsalarında fiyatların durmadan yükselişinden en çok yarar sağlayanlar, kendileri kapitalist olmayan, ama simsarlar, araştırmacılar, mali gazeteciler, tahvil satıcıları olarak spekülâtörlere hizmet vererek yüksek gelirler elde eden profesyoneller tabakasıydı.

'Big Bang' (Londra'nın 1985-86'da büyük rekabet gücüne sahip uluslararası bir global tahvil piyasası merkezi haline gelmesi) bu olguyu vurguluyor; şehrin tahvil piyasasına katılan çoğu yabancı bankanın satıcıları simsarlara muazzam aylıklar ödenmesi büyük dikkat topluyordu. Bu kişiler, besbelli, yeni orta sınıfın çıkarları özel sermayenin alabildiğine hareketli biçimlerine bağlı olan bir kesimdir. Bu tabakanın politik bağlılıkları, büyük olasılıkla, Thatcheri Muhafazakârlık (ya da olsa David Owen'in 'insan yüzlü Thatcherliği') ve bunun başka yerlerdeki politik eşdeğerleri olur. Thatcherizmin gelir vergisinin düşürülmesi ve özelleştirme gibi temel politikaları yeni orta sınıfa kuşkusuz büyük yararlar sağlamıştır.

Gelgelelim bu gelişmelerin önemi, gerçek olmakla birlikte, abartılmamalıdır. 1980'lerin ortalarında borsada görülen patlama sistemin temel sorunlarının bir yansımasıydı, çünkü 1974-75 ve 1970-82 resesyonlarından sonraki toparlanmaya karşın, sanayide kâr oranlarının global düzeyde düşük kalmasından ve dolayısıyla yatırımların sanayiden başka alanlara kaymasından kaynaklanıyordu. Dolayısıyla, bütün borsalar, spekülâtif yükselişlerin orta sınıfları felâkete sürükleyerek patladığı 1929 Wall Street krizi ölçeğinde bir kriz korkusu içinde yaşıyorlardı. Dahası, sendikal örgütlenmenin erozyona uğraması (en dramatik biçimde ABD'de) geri dönüşü olmayan bir gelişme değildir: Otomobil, çelik ve lastik gibi dev sanayileri sendikalaştıran 1930'lar Amerika'sının dev kitle grevlerine benzer biçimde, işçi sınıfının düşük ücretli yeni kesimlerini hareketin içine çe-

ken bir mücadele dalgasıyla bu durum değişebilir.

Sonuç

Bu çözümlemenin en önemli sonucu, devrimci sosyalistlerin yeni orta sınıfa karşı takınmaları gereken tutumla ilgilidir. Bu sınıfın sendikalarından ya da sosyalist örgütlerden dışlanmaları gerektiğini ileri sürmek aptallık olur. Birincisi, çelişkili sınıfsal konumlarda yer alanlar ücretli emekçiler oldukları için, YOS'un üyelerinin bazı çıkarları egemen sınıfla aralarında bir çatışma doğurur ve onları işçi sınıfıyla birleştirir. Savaş sonrası dönemde beyaz yakalı sendikacılıkta yaşanan patlamanın bir nedeni budur. Dahası, burjuvazi dahil her sınıfın üyeleri, ilke olarak, devrimci sosyalist bir partide bir rol oynayabilir.

Gelgelelim, devrimci sosyalist olan egemen sınıf üyeleri kendi sınıflarından koparak devrimci olurlar. Bu kişiler kendi sınıflarına ihanet ederler ve, doğal olarak, o sınıfın ufak bir azınlığından ibaretler. YOS örneğinde durum daha karmaşıktır, çünkü onların, yukarıda belirttiğim gibi, işçilerle ortak çıkarları vardır. Ancak, aynı zamanda, işçilerin üzerinde bir iktidar konumunda bulunurlar ve bu onları sermayeyle aynı safa düşürür. Demek ki, devrimci parti kendini işçi sınıfına olduğu şekilde yeni orta sınıfa doğru yönlendiremez.

Böylece sınıf ittifakları sorununa geliyoruz. Birçok yazar, proletarya ile yeni orta sınıf arasında bir sınıf ittifakını savunmuşlardır.¹¹² Bunun genel anlamı, Komünist Partiler'in 1930 ve 1940'lı yıllarda izlediği Halk Cepheleeri siyasetinde olduğu gibi, proletaryanıninkiyle uzlaşmaz çıkarları olan bir sınıfla 'birlik' sağlamak uğruna işçi sınıfının kendi ayrı çıkarlarını, amaçlarını ve mücadele yöntemlerini feda etmesi demektir. Böylesi bir strateji, besbelli, Thatcherizme karşı SDP ile ve Muhafazakâr Partili 'ılımlılarla' birliği savunan Komünist Parti sağ kanadına cazip gelecektir. Oysa, tarihsel olarak, bu strateji her uygulandığı yerde işçi sınıfı için felâkete yol açmıştır.¹¹³

Çok daha geçerli bir model, 1917 Rus Devrimi'nde proletarya ile köylülük arasındaki ilişkidir. Bu örnekte, işçi sınıfı yalnızca kendi amaçları doğrultusunda mücadele ederek ve pratikte iki sınıfın çıkarlarının çakıştığını göstererek (köylülere toprak ve barış güvencesini ancak sovyet iktidarı verebilirdi) köylülüğü kendi saflarına çekmiştir.

Militan beyaz yakalı sendikacılığın, kol işçilerinin saldırı altın-